

چشم انداز، رویکرد و اصول حاکم
بر سند برنامه درسی ملی

نقشه راه آموزش

سید امیر رون

سند برنامه درسی ملی، سندی است که نقشه کلان برنامه درسی و چارچوب نظام برنامه ریزی درسی کشور را به منظور تحقق اهداف آموزش و پرورش نظام جمهوری اسلامی ایران تعیین و تبیین می کند. این سند در پانزده بخش به شرح زیر به تصویب شورای عالی آموزش و پرورش رسیده است.

۱. چشم انداز

چشم انداز برنامه های درسی و تربیتی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران در راستای فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی در افق ۱۴۰۴ با بهره گیری از الگویی پیشرفته و بومی، زمینه تربیت نسلی متفکر، عاقل و خلاق، مؤمن و خودباور، دانا و بصیر، متخلق و خودساخته، تلاشگر و سالم، خودیادگیرنده، مفتخر به ایرانی بودن، جهان اندیش، توانا در تولید علم و فناوری و وفادار به ارزش های اسلامی، ملی و انقلابی را فراهم می سازد. این برنامه ها دارای ویژگی های زیر است:

۱. مبتنی بر مبانی و ارزش ها و معارف اسلام ناب محمدی (ص)؛
۲. برخوردار از یافته های معتبر علمی و پژوهشی با تأکید بر بومی سازی آن ها؛
۳. بهره مند از دستاوردها و یافته های علمی فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی؛
۴. منسجم، متعادل، کارآمد، نشاط آفرین، پویا، انعطاف پذیر و مشارکت پذیر در تولید و اجرا؛
۵. ناظر به ویژگی ها و نیازهای همه جانبه متریبان و نیازهای اساسی جامعه؛

۶. بهره‌مند از تجربه‌های موفق ملی و جهانی با استفاده از ابزارها و شیوه‌های علمی و اثربخش؛
۷. برخوردار از رویکردی نوآورانه، آینده‌پژوهانه و واقع‌بینانه، متناسب با فطرت الهی انسان؛
۸. تأکید کننده بر نقش مدرسه به‌عنوان جلوه‌ای از تحقق مراتبی از حیات طیبه و کانون اصلی تحقق اهداف برنامه‌های درسی و تربیتی.

۲. اصول ناظر بر برنامه درسی و تربیتی

این اصول به‌صورت هماهنگ و درهم تنیده ناظر بر سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت برنامه‌های درسی و تربیتی از سطح ملی تا سطح مدرسه است، به‌طوری‌که عناوین آن بدین قرارند:

۲-۱. دین محوری؛

۲-۲. تقویت هویت ملی؛

۲-۳. اعتبار نقش یادگیرنده؛

۲-۴. اعتبار نقش مرجعیت معلم (مربی)؛

۲-۵. جامعیت؛

۲-۶. توجه به تفاوت‌ها؛

۲-۷. تعادل؛

۲-۸. یادگیری مادام‌العمر؛

۲-۹. جلب مشارکت و تعامل؛

۲-۱۰. یکپارچگی و فراگیری.

۳. رویکرد و جهت‌گیری کلی

رویکرد برنامه‌های درسی و تربیتی «فطرت‌گرایی توحیدی» است. اتخاذ این رویکرد به معنای زمینه‌سازی لازم برای شکوفایی فطرت الهی دانش‌آموزان از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت آنان به‌منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است. از منظر این رویکرد، طرز تلقی و ویژگی‌های متمایز هفت مؤلفه اصلی برنامه که در ادامه آمده به تفصیل بیان شده‌اند:

۳-۱. دانش‌آموز؛

۳-۲. معلم (مربی)؛

۳-۳. محتوا؛

۳-۴. یاددهی و یادگیری؛

۳-۵. ارزشیابی؛

۳-۶. محیط یادگیری؛

۳-۷. مدیر مدرسه.

سند

برنامه درسی

ملی، سندی است که

نقشه کلان برنامه درسی و

چارچوب نظام برنامه‌ریزی درسی

کشور را به‌منظور تحقق اهداف

آموزش و پرورش نظام جمهوری

اسلامی ایران تعیین و

تبیین می‌کند

۴. الگوی هدف‌گذاری

در قالب یک چارچوب مفهومی منسجم و یکپارچه، پنج عنصر اساسی تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق و چهار عرصه ارتباط دانش‌آموز با خود، خداوند، خلق و خلقت به صورت به هم پیوسته و با محوریت ارتباط با خداوند متعال، برای تدوین اهداف در سطوح مختلف و راهنمای عمل برنامه‌ریزان و مجریان تبیین و تدوین شده‌اند.

۵. هدف کلی برنامه‌های درسی و تربیتی

هدف کلان برنامه بدین قرار است: تربیت یکپارچه عقلی، ایمانی، علمی، عملی و اخلاقی دانش‌آموزان، به گونه‌ای که بتوانند موقعیت خود را نسبت به خود، خداوند، دیگر انسان‌ها و نظام خلقت به درستی درک و توانایی اصلاح مستمر موقعیت فردی و اجتماعی خویش را کسب کنند.

رویکرد
برنامه‌های
درسی و تربیتی
«فطرت‌گرایی
توحیدی» است

۶. شایستگی‌های پایه

انتظار می‌رود، دانش‌آموزان در دوره تحصیلات مدرسه‌ای، در مجموعه عناصر پنج‌گانه الگوی هدف‌گذاری، به مرتبه‌ای از شایستگی‌های پایه دست یابند. این شایستگی‌ها که در ۳۳ هدف در برنامه تصویب شده‌اند، بیان تفصیلی یافته‌ای از هدف کلی به‌شمار می‌روند.

۷. حوزه‌های یادگیری

حوزه‌های یادگیری، حدود محتوایی، روش‌ها، فرایندها و عناصر کلیدی یادگیری را به صورت بیانیه روشن می‌سازند. این حوزه‌ها با یکدیگر ارتباط دارند و عناوین موضوعات درسی در دوره‌ها و پایه‌های تحصیلی لزوماً معادل عناوین حوزه‌ها که در ادامه آمده‌اند نخواهند بود.

۷-۱. حکمت و معارف اسلامی؛

۷-۲. قرآن و زبان قرآنی؛

۷-۳. زبان و ادبیات فارسی؛

۷-۴. فرهنگ و هنر؛

۷-۵. سلامت و تربیت بدنی؛

۷-۶. کار و فناوری؛

۷-۷. علوم انسانی و مطالعات اجتماعی؛

۷-۸. ریاضیات؛

۷-۹. علوم تجربی؛

۷-۱۰. زبان‌های خارجی؛

۱۱-۷. آداب و مهارت‌های زندگی و خانواده.

۸. اصول حاکم بر راهبردهای یاددهی - یادگیری

مطابق سیزده اصل مصوب اشاره شده در این بخش، راهبردهای یاددهی و یادگیری باید بتوانند بستر لازم را برای تحقق اهداف برنامه‌های درسی و تربیتی در راستای شکوفایی فطرت و دستیابی به مراتبی از حیات طیبه تدارک ببینند.

۹. اصول حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی

برای نظام‌بخشی به تصمیمات ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی در کلیه دوره‌های تحصیلی، ده اصل اشاره شده در این بخش باید مد نظر برنامه‌ریزان درسی و معلمان قرار گیرند.

۱۰. فرایند تولید برنامه‌های درسی و تربیتی حوزه‌های

یادگیری

در این فرایند، گام‌های تولید یازده راهنمای برنامه حوزه‌های یادگیری از مرحله تحلیل برنامه درسی ملی و اسناد تحول بنیادین تا اعتباربخشی و تصویب و اجرای برنامه به صورت نمودار آمده‌اند.

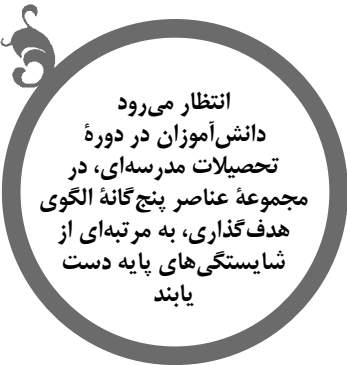
۱۱. سیاست‌های تولید مواد و رسانه‌های یادگیری

در طراحی و تولید مواد و رسانه‌های یادگیری، بر هشت سیاست مصوب در این بخش تأکید شده است. به طوری که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به تعیین استانداردهای ملی، توانمندسازی مدرسه، توسعه سیاست چند تألیفی و زمینه‌سازی برای مشارکت سراسری معلمان، به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در تولید محتوای الکترونیکی و به کارگیری سیاست برنامه محوری اشاره کرد.

۱۲. ساختار و زمان آموزش

این بخش شامل دو قسمت است:

۱۲-۱. ساختار نظام آموزشی: این قسمت از ۷ بند تشکیل شده است، به طوری که از مهم‌ترین گزاره‌های آن می‌توان به این موارد اشاره کرد: ساختار نظام تحصیلی آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران با توجه به سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، شامل شش سال دوره ابتدایی و شش سال دوره متوسطه است. هر دوره تحصیلی نیز به دو دوره سه ساله تقسیم می‌شود که با توجه به نوع برنامه‌های درسی شامل دوره عمومی (مرکب از دوره ابتدایی و دوره متوسطه اول) و

مطابق

سبزه اصل مصوب
اشاره شده در این بخش
راهبردهای یاددهی و یادگیری
باید بتوانند بستر لازم را برای
تحقق اهداف برنامه‌های درسی
و تربیتی در راستای شکوفایی
فطرت و دستیابی به مراتبی
از حیات طیبه تدارک
ببینند

نیمه تخصصی دوره متوسطه دوم خواهد بود.

دوره پیش دبستان به دوره دو ساله‌ای (۴ تا ۶ سال) اطلاق می‌شود که تحت پوشش برنامه‌های آموزشی و تربیتی تهیه شده از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی قرار خواهد گرفت.

سن شروع دوره ابتدایی شش سال تمام خواهد بود و دوره متوسطه دوم دارای سه شاخه نظری، فنی و حرفه‌ای و کار دانش است.

۲-۱۲. زمان تعلیم و تربیت: این قسمت مشتمل بر هشت بند است. از مهم‌ترین بندهای آن می‌توان به بندهای زیر اشاره نمود:

طول سال تحصیلی از اول مهر ماه هر سال تا پایان خرداد ماه سال بعد خواهد بود. زمان آموزش رسمی برای دوره ابتدایی ۸۵۰ جلسه، دوره متوسطه اول ۱۱۱۰ ساعت و دوره متوسطه دوم شاخه نظری ۱۱۸۴ و شاخه

فنی و حرفه‌ای و کار دانش ۱۲۸۰ تا ۱۴۰۰ ساعت خواهد بود. علاوه بر این، در

تمامی دوره‌ها ۵۰ ساعت به فعالیت‌های خارج از کلاس و مدرسه و ۵۰ ساعت در اختیار استان‌ها، مناطق و مدارس قرار می‌گیرد.

۱۳. سیاست‌ها و الزامات اجرایی

تحول در برنامه‌های درسی به‌عنوان یکی از زیر نظام‌هایی که نقشی تعیین کننده در تحقق طرح تحول بنیادین آموزش و پرورش دارند، مستلزم فراهم آوردن شرایط، امکانات و زیرساخت‌های فنی و تخصصی برای طراحی و اجرای برنامه‌های مرتبط با برنامه درسی ملی است. این استلزامات در هشت بند مصوب شده‌اند، به طوری که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: تهیه برنامه‌ای جامع، فراگیر و بلندمدت، مشتمل بر کلیه اقدامات، حرکت به سمت کاهش تمرکز در فرایند طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی برنامه‌ها، به‌کارگیری روش‌های مؤثر در تأمین، نگهداشت و ارتقای نیروی انسانی متخصص، اختصاص منابع مالی کافی، طراحی و به‌کارگیری روش‌های اثربخش در اشاعه، مشارکت بخش‌های مختلف و پایش مستمر برنامه درسی ملی.

۱۴. ارزشیابی برنامه درسی ملی

هدف از ارزشیابی برنامه درسی ملی، فراهم کردن اطلاعات توصیفی و قضاوتی به‌منظور درک، تصمیم‌گیری و پاسخ‌گویی نسبت به میزان اثربخشی و تحقق اهداف و نتایج آشکار و پنهان عناصر برنامه و فرا برنامه است. این ارزشیابی با رعایت ده گزاره مصوب این بخش انجام می‌پذیرد.

۱۵. پیوست‌ها

در این بخش، سایر پیام‌ها و رهنمودهای برنامه‌ی درسی ملی در چهار قسمت آمده‌اند.

۱-۱۵. **مبانی فلسفی و علمی:** مبانی به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند. گروه اول مبانی فلسفی هستند که از منابع دینی الهام گرفته و شامل بخش‌های هستی‌شناختی، انسان‌شناختی، معرفت‌شناختی و ارزش‌شناختی هستند. گروه دوم مبانی علمی هستند که از دانش‌ها و یافته‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناختی سرچشمه می‌گیرند. مبانی فلسفی به مانند ملاک و معیاری برای قضاوت و گزینش نظریه‌های علمی در تعلیم و تربیت عمل می‌کنند. بیان جداگانه‌ی مبانی دین‌شناختی که براساس منابع معتبر تدوین شده است، صرفاً به مباحثی درباره‌ی دین (نظیر چیستی و چرایی و جایگاه دین در زندگی) می‌پردازد.

۲-۱۵. **نیازها، انتظارات و توانایی‌های دانش‌آموزان:** در تدوین اهداف تفصیلی برنامه‌های درسی و تربیتی، آگاهی و توجه به مخاطبان برنامه از جهات گوناگون (چالش‌ها و مشکلات آنان، نیازهای رشدی، توانایی‌ها و الزامات آموزشی) حائز اهمیت است، به طوری که در این قسمت به تفصیل آمده است.

۳-۱۵. **نیازها، انتظارات و توانایی‌های جامعه:** مسائل جامعه و مطالبات و نیازهای اجتماعی از جمله متغیرهایی هستند که همواره نقش ویژه در تدوین اهداف تفصیلی برنامه‌های درسی دارند. برنامه‌های درسی باید مسائل اجتماعی به‌ویژه ارتباط بین مدرسه و جامعه، شناخت جامعه و فرهنگ آن، توجه به نیازهای حال و آینده‌ی جامعه، نیازهای شهروندی و مسائل و چالش‌های پیش‌روی جامعه و ارائه‌ی راه‌حل برای مقابله با آن به‌منظور دستیابی به یک جامعه‌ی مطلوب را مورد توجه قرار دهند. این بخش به تفصیل به مباحث اشاره شده پرداخته است.

۴-۱۵. **واژه‌نامه‌ی برنامه‌ی درسی ملی:** در این بخش، مفاهیم اساسی و کلیدواژه‌های برنامه‌ی درسی ملی تعریف و تبیین شده‌اند.

